

higher school) to pedagogical activity the educational course of disciplines "Higher school and scientific and pedagogical activity" was developed. The course contains three thematic modules: "General basics of higher school pedagogics", "Didactics of higher school", "Basics of pedagogical excellence". The course is aimed at forming general and pedagogical culture of teachers at higher educational establishments, as he/she provides students with knowledge about development processes of educational theory and practice, encourages forming of general outlook and pedagogical professionalism. Profound knowledge of pedagogical theory at higher school considerably extends a future teacher's mind, enables grasping of any educational problem integrally, and finds out its optimal decision. Further research will be aimed at the development of Ph.D. researchers' preparation, who do not have pedagogical education, to pedagogical activity in higher educational establishment.

Key words: teacher, post-graduate student, postgraduate study, educational process, future specialists, high school, professional preparation, educational component, specific principles of studying, specific methods of studying.

УДК 371.014.5:378.126(477)

Любов Пшенична

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-2840-2189

СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВИ В ПІДГОТОВЦІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ

Визнано, що однією з найважливіших умов розвитку освіти і науки є вдосконалення системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. В Україні створена й успішно функціонує система їх підготовки, яка здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність», постанов Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства освіти і науки України з даних питань. Підготовка науково-педагогічних кадрів України в галузі вищої освіти спрямована на: формування кадрового та інтелектуального потенціалу відповідно до критеріїв та вимог надання освітніх послуг у сфері вищої та післядипломної освіти; досягнення лідерських позицій на ринку вищої освіти; формування потужного наукового викладацького потенціалу.

Ключові слова: розвиток науки і освіти, науково-педагогічні працівники, магістратура, аспірантура (ад'юнктура), докторантура, вчені звання, наукові ступені, наукові дослідження, фундаментальні науки, методологія, прогнозування та визначення перспектив, пріоритетні напрями розвитку наукової думки, наукові школи, освітньо-наукової програми, здобувачі наукового ступеня доктора філософії, доктора наук.

Постановка проблеми. Світовий досвід свідчить, що темпи розвитку тієї чи іншої держави багато в чому залежать від правильності вибору пріоритетного фінансування й підтримки розвитку науки і освіти. У структурі науки XXI століття різко зростає роль теоретичних і фундаментальних наук, які створюють нові знання, збагачують суспільство новими підходами, даними, технологіями, оперативними знаннями для застосування їх на виробництві.

Розвиток науки і техніки, а разом із тим організація науково-дослідної роботи є визначальним чинником прогресу суспільства, що

визначає запит на спеціалістів, які всебічно підготовлені до ефективної професійної науково-педагогічної, управлінської та соціокультурної діяльності, здатні до стратегічного мислення, духовного й інтелектуального зростання, інноваційної поведінки та командної співпраці, утвердження ідей освіти для сталого розвитку суспільства, підготовки фахівців нової генерації, інноваційного типу. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання й невід'ємної складової національної культури та освіти. Загальні цілі і завдання науки на конкретний період розвитку кожна держава визначає, виходячи з їх соціально-економічного й політичного стану.

Сьогодення вимагає від вищої школи України набуття ознак наукових установ, які трансформуються в сучасні науково-освітні інституції, провідні осередки розвитку галузевої науки відповідного профілю, де зароджуються, формуються й успішно функціонують наукові школи, де продукуються нові ідеї та наукові знання, які витримують першу апробацію в студентській аудиторії, набувають поширення на локальному, регіональному, національному і світовому рівнях. Науково-дослідницька діяльність стає одним із пріоритетних напрямів функціонування кожного сучасного українського вишу.

Головним завданням вищої школи в сучасних умовах є підготовка всебічно розвинених, здатних безперервно вчитися, поповнювати й поглиблювати свої знання спеціалістів, а сутністю освіти – навчати думати, самостійно вчитися, адаптуватися до суспільства, яке змінюється, підвищувати свій теоретичний та професійний рівень, розвивати здібності, які базуються на знаннях довготривалих та адекватних зовнішнім змінам. Вища школа шляхом інтеграції науки, освіти й виробництва, оперативно і гнучко зобов'язана змінювати зміст навчального матеріалу, поєднувати цілі і напрями навчальної, наукової та виховної роботи, забезпечувати тісний взаємозв'язок усіх форм і методів наукової роботи студентів, що реалізується у процесі навчання.

Важливою умовою розвитку науки є вдосконалення системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. У незалежній Україні створена й успішно функціонує система підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами та на виробництві, яка має загальні риси і специфічні особливості. Головним джерелом поповнення наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні є випускники вищих навчальних закладів і, у першу чергу, випускники університетів, які мають здібності до науково-педагогічної й науково-дослідної роботи.

Аналіз актуальних досліджень. Система вищої освіти є одним із головних соціальних інститутів, який покликаний забезпечити якісне виховання молодого покоління в сферу суспільних відносин, а тому

виклики, пов'язані з підготовкою до науково-педагогічної діяльності, завжди знаходилися в центрі уваги науковців. Різні аспекти цієї проблеми досліджувалися в працях вітчизняних і зарубіжних учених О. Абдулліної, Ф. Гоноболіна, Г. Доброва, С. Кондратьєвої, В. Крутецького, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, І. Лернер, А. Маркіної, В. Чуткарашвілі, О. Щербакова та ін., у яких проаналізовано динаміку і структуру наукових кадрів з погляду кваліфікаційної, галузевої та вікової характеристик, висвітлено питання підготовки наукових кадрів у системі Академії Наук. Наукові дослідження В. Астахової, Є. Алексєєва, Ю. Курносова, Л. Смолякова, Л. Ткачової, В. Шейка виявляють поживлений інтерес до наукової інтелігенції як однієї з соціально-професійних груп, презентують статистичні відомості про кількісне та якісне зростання наукових і науково-педагогічних кадрів.

Українськими вченими А. Алексюком, В. Бондар, О. Глузманом, Л. Коваль, В. Луговим, В. Майбородою, О. Морозом, А. Нечипоренко, В. Сагардою активно розробляється концепція університетської педагогічної освіти, досліджується методологія та історія педагогічної освіти в Україні і за кордоном, здійснюється пошук шляхів підвищення результативності підготовки студентів магістратури.

Наукові праці В. Байдакова, К. Гусєва, Г. Доброва, В. Ільїних, В. Кременицького, Ю. Курносова, Б. Лебіна, Б. Малицького, В. Марущак, Б. Розова, А. Складенка та ін., присвячені організації наукової діяльності в Україні, проблемам атестації наукових і науково-педагогічних кадрів.

Окремі аспекти підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації науковці Т. Полушкіна, Т. Сидорчук, О. Тарасенко досліджували з точки зору історії, І. Булкін, Ю. Жукова, О. Жилінська, О. Обушна, Н. Ісакова – з економічної, О. Кубальський – з філософської, а О. Котова – з позицій державного управління. У період трансформування українського суспільства й орієнтування галузі освіти і науки на нові пріоритети початку ХХІ століття досліджувалися аспекти вдосконалення системи підготовки й атестації наукових і науково-педагогічних кадрів та управління науково-дослідною роботою вищих навчальних закладів ученими О. Котовою, Г. Миленькою, В. Погребняком, В. Степашко, а національний науково-педагогічний доробок з проблем підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів уособлюють праці О. Астахової, Г. Васяновича, І. Жовтої, Р. Ілюшко, О. Литвинюк, О. Попович.

Значний інтерес у наукових розвідках Л. Лобанової викликають питання аналізу архітектури наукових ступенів вітчизняної та зарубіжної систем освіти й науки від моменту їхньої появи до сучасного стану; науковець стверджує про необхідність адаптації національної системи підготовки й атестації наукових і науково-педагогічних кадрів найвищої кваліфікації до потреб розвитку національної науки і освіти. Узагальнюючи положення Болонської декларації, яке має для України характер міжнародних зобов'язань, автор

представляє проект Закону «Про підготовку і державну атестацію наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації», підготовленого Центром досліджень науково-технічного потенціалу й історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України» [4, 42–55]. Дослідниця О. Поживілова вперше в Україні науково обґрунтовує формування й діяльність упродовж років незалежності національної системи підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації порівняно з аналогічними системами підготовки науковців у провідних державах Європейського Союзу – Великої Британії, Франції, Німеччині та Італії з урахуванням вимог Болонського процесу [6, 43–51].

До вивчення зарубіжного досвіду цієї проблеми долучалися провідні українські педагоги-компаративісти В. Андрищенко, Н. Абашкіна, Я. Бельмаз, Н. Бідюк, Т. Кошмонова, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, Н. Ничкало, Л. Пуховська, А. Сбруєва. Наукові дослідження вітчизняних науковців-компаративістів презентують різні аспекти професійної педагогічної підготовки спеціалістів освітньої сфери та питання підготовки науково-педагогічних кадрів. Проте аналіз вище згаданих публікацій засвідчив, що досвід вищих навчальних закладів з підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів не знайшов належного висвітлення в доробках учених, що й зумовило формулювання мети даної статті.

Мета статті: розкрити стратегічні особливості та шляхи наукової та практичної підготовки науково-педагогічних кадрів нової генерації в Україні.

Методи дослідження. У дослідженні використовувалася низка теоретичних методів: аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, що дозволили розкрити стратегічні особливості й окреслити шляхи наукової та практичної підготовки науково-педагогічних кадрів нової генерації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Доленосні процеси в розвитку та становленні сучасного українського суспільства вимагають змін у підході до організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах, актуальність яких зумовлена інтеграцією вітчизняного освітнього простору в європейський та міжнародний, а докорінні зміни, що сталися в соціально-економічних умовах суспільства, висувають підвищені вимоги до впровадження науково-обґрунтованої підготовки науково-педагогічних кадрів для вищої школи.

В Україні функціонує державна система організації та управління науковими дослідженнями, яка спрямовує науку на виконання стратегічних завдань і має на меті здійснення фундаментальних і прикладних досліджень, підвищення їх ефективності, вибір найбільш перспективної наукової тематики, інформаційне забезпечення досліджень, економічне стимулювання їх діяльності.

Організація наукових досліджень включає чотири сектори: *академічний* – спрямований на забезпечення фундаментальних досліджень, які забезпечують одержання нових знань, ідей та теорій; *вузівський* – спрямований на забезпечення фундаментальних досліджень, які дають нові знання та розробки, придатні до практичного застосування; *галузевий* – спрямований на проведення прикладних досліджень та здійснення розробок і нововведень; *виробничий* – пов'язаний із упровадженням науково-технічних розробок, удосконаленням техніки і технологій.

Ми поділяємо думку Президента національної Академії педагогічних наук України В. Кременя, що в підготовці науково-педагогічних кадрів є необхідність в удосконаленні форм і методів, перегляді основних концептуальних положень навчально-виховного процесу, які полягають у визначенні пріоритетних напрямів вищої освіти: європейський рівень якості та доступності освіти; її духовна орієнтація; демократизація освіти; соціальне благополуччя вчених і педагогів; розвиток суспільства на основі нових психолого-педагогічних знань [1, 4].

Навчально-наукову роботу у вищих навчальних закладах та дослідження наукових проблем або окремих питань у тій чи іншій галузі знань проводять науково-педагогічні та наукові працівники. До особистості науковця та науково-педагогічного працівника суспільство висуває високі вимоги. Учений повинен бути патріотом своєї країни, народу; мати глибокі професійні знання, широкий науковий і культурний світогляд, тверду життєву позицію, постійно дбати про підвищення свого професійного рівня, проявляти творчу зацікавленість, ініціативність у розвитку тієї галузі науки, у якій працює. Висока вимогливість до себе, критичний аналіз своєї праці – важливі якості сучасного науково-педагогічного працівника.

Авторитет ученого визначається результатами його праці, ерудицією і кваліфікацією: широке і глибоке знання галузей наук, знання суміжних галузей інших наук; творчі навички у проведенні теоретичної й експериментальної роботи. Рівень кваліфікації науково-педагогічних працівників визначається науковими ступенями та вченими званнями. Наукові ступені присуджуються, а вчені звання присвоюються за визначеним урядом порядком.

Значущою сходинкою в досягненнях наукових пошуків і відкриттів є студентська наука. Залучення студентів до активного творчого пошуку в науковій школі університету є одією з основних умов удосконалення професійної підготовки та першою сходинкою до вибору наукового шляху до майбутньої науково-дослідної роботи. У контексті інтеграції освіти і науки наукові школи є однією з найважливіших форм в університетській підготовці, діяльність яких спрямована на організацію активної пошуково-дослідницької роботи викладача і студента.

Основними ознаками наукової школи є: науковий лідер з високим рівнем педагогічної майстерності, що має оригінальну наукову ідею, програму й концепцію; єдність проблематики наукових досліджень; утворення особливої творчої атмосфери, що забезпечує самостійність мислення студентів, сприяє їх ініціативі; спільність методологічних принципів і методичних основ вирішення наукових проблем; активізація актуальних науково-педагогічних проблем через підготовку висококваліфікованих дослідників, які здатні до самостійної дослідницької діяльності; забезпечення стійкого взаємозв'язку науки та практики, що сприяє безпосередньому впровадженню наукових розробок у навчальний процес і вдосконаленню професійної майстерності студентів, учителів [2, 270].

Складовою частиною системи ступеневої освіти як однієї з форм підготовки науково-педагогічних, наукових та керівних кадрів є магістратура, головною метою якої є підготовка фахівців із поглибленими теоретичними та спеціальними знаннями, які оволодіють методами та засобами наукових досліджень, умінням самостійно на високому рівні вести наукову, педагогічну та управлінську роботу.

Магістр – це освітній рівень фахівця, який здобув поглиблені спеціальні вміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних завдань у певній галузі народного господарства.

Освітньо-професійна програма підготовки магістра включає поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеціальну та науково-практичну підготовку та зорієнтована на глибоку фахову підготовку із забезпеченням високого рівня теоретичних знань, безпосередню розробку й упровадження в практику різноманітних наукових програм і розробок. Програма забезпечує набуття глибоко диференційованих знань, передбачає оволодіння науково-методичними формами освітньої діяльності.

Присвоєння академічного наукового ступеня «магістр» зумовлюється набуттям компетенцій щодо науково-дослідної, аналітичної, інноваційної діяльності, а сформованість компетенцій у галузі педагогічної та організаційно-управлінської діяльності надає майбутньому фахівцеві можливості займати викладацькі посади у вищій школі та випробовувати себе в якості керівника.

Вищою державною установою, що здійснює функції управління процесами підготовки наукових та науково-педагогічних працівників, є: Міністерство освіти і науки України, основними функціями якого є: *розроблення й реалізація державної політики та здійснення контролю у сфері освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності; прогнозування та визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку в сфері освіти, наукової, науково-технічної,*

інноваційної діяльності та інтелектуальної власності відповідно до потреб особистості, суспільства, держави.

Основною і добре зарекомендованою формою підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів – здобувачів ступеня доктора філософії та доктора наук – в Україні є аспірантура (ад'юнктура) та докторантура. Постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» затверджено Порядок підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації: механізм підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) та науковому рівнях вищої освіти; права та обов'язки аспірантів (ад'юнктів) і докторантів; порядок та умови вступу до аспірантури (ад'юнктури); підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі); здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою (ад'юнктурою); підготовка здобувачів ступеня доктора наук у докторантурі [7]. Уперше ступінь доктора наук почав присвоювати Болонський університет (1130 р.), потім – Паризький (1231 р.).

Питання про присудження наукових ступенів кандидата і доктора наук розглядаються спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів, наукових установ та організацій у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (Постанова Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015).

В Україні підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі здійснюється з 25-ти галузей науки за понад 600 науковими спеціальностями.

Аспірантура (ад'юнктура) та докторантура створюється при вищих навчальних закладах, науково-дослідних інститутах. Основною вимогою щодо їх відкриття є відповідний кадровий склад, необхідна наукова і матеріальна-технічна база. Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за державним замовленням здійснюється виключно в аспірантурі (ад'юнктурі) заочною (денною, вечірньою) формою навчання.

Державне замовлення на підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) за спеціальностями розподіляється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України на конкурсній основі між вищими навчальними закладами та науковими установами. До участі в конкурсі на розміщення державного замовлення допускаються лише вищі навчальні заклади та наукові установи, які на момент проведення конкурсу мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти за відповідною спеціальністю, а кількість аспірантів (ад'юнктів), підготовка яких

здійснюється поза державним замовленням, та вартість такої підготовки визначаються вченою радою вищого навчального закладу (наукової установи) з урахуванням ліцензійного обсягу, зазначеного в ліцензії вищого навчального закладу (наукової установи), за якою він провадить освітню діяльність на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, та можливостей забезпечення кваліфікованого наукового керівництва й задоволення освітніх потреб аспірантів (ад'юнктів) за відповідною спеціальністю.

Також підготовка здобувачів ступеня доктора філософії здійснюється за заочною формою навчання та поза аспірантурою (для працівників, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну, науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи у відповідному вищому навчальному закладі або науковій установі). Здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою (ад'юнктурою) передбачає повне й успішне виконання відповідної освітньо-наукової програми та навчального плану аспірантури (ад'юнктури) зазначеного вищого навчального закладу (наукової установи) згідно із затвердженими в установленому порядку індивідуальним навчальним планом, індивідуальним планом наукової роботи прикріпленої особи та публічний захист дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Підготовка здобувачів ступеня доктора наук здійснюється в докторантурі вищого навчального закладу або наукової установи за очною (денною) формою навчання та шляхом самостійної підготовки своїх наукових досягнень до захисту.

Для підготовки громадян України в докторантурі виділяються кошти з Державного бюджету України (державне замовлення) та за рахунок коштів фізичних і юридичних осіб на умовах контракту, зокрема за кошти грантів, які отримав вищий навчальний заклад для проведення наукових досліджень, за якими передбачається підготовка здобувачів доктора наук.

Здійснення освітньої діяльності на третьому рівні вищої освіти відбувається за наявності відповідної ліцензії на підставі підтвердження їх відповідності стандартам освітньої діяльності, а підготовка докторів наук на науковому рівні вищої освіти здійснюється без отримання ліцензії.

Для навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) відбирають найбільш успішних, здібних і підготовлених студентів, які мають вищу освіту і освітній рівень магістра, займаються науковими дослідженнями, схильні до викладацької роботи. На навчання до аспірантури (ад'юнктури) приймаються особи на конкурсній основі відповідно до Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів (наукових установ) та Правилами прийому до відповідного вищого навчального закладу, які затверджуються вченими радами й оприлюднюються на веб-сайтах.

Нормативний термін підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки, а підготовка доктора наук в докторантурі – два роки.

Особи, які вступають до аспірантури (ад'юнктури), складають вступні іспити зі спеціальності, філософії, однієї з іноземних мов в обсязі, який відповідає рівню B2 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (вступник, який підтвердив свій рівень знання, зокрема англійської мови, дійсним сертифікатом тестів TOEFL, або International English Language Testing System, або сертифікатом Cambridge English Language Assessment, звільняється від складення вступного іспиту з іноземної мови) та інших форм вступних випробувань (іспити, співбесіди, презентації дослідницьких пропозицій чи досягнень тощо).

Підготовка в аспірантурі (ад'юнктурі) чи докторантурі передбачає виконання особою відповідної освітньо-наукової або наукової програми вищого навчального закладу (наукової установи) за певною спеціальністю та проведення власного наукового дослідження. Невід'ємною її складовою є підготовка та публікація наукових статей.

Для надання допомоги в проведенні наукових досліджень призначається науковий керівник, як правило, доктор наук або професор. Особистість наукового керівника відіграє величезну роль у підготовці аспіранта (ад'юнкта). Аспірант (ад'юнкт) має постійно бути в полі зору керівника, учитись у нього педагогічній та науковій майстерності, обговорювати напрями й результати дослідження.

Аспіранти (ад'юнкти) і докторанти проводять наукові дослідження згідно з індивідуальним планом наукової роботи, у якому визначаються зміст, терміни виконання та обсяг наукових робіт, а також запланований термін захисту дисертації протягом терміну підготовки в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі. Індивідуальний план наукової роботи є обов'язковим до виконання здобувачем відповідного ступеня й використовується для оцінювання успішності запланованої наукової роботи. Протягом навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) аспірант (ад'юнкт) зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення. Аспіранти (ад'юнкти) щорічно звітують про хід виконання індивідуального плану наукової роботи на кафедрі або у відділі.

Ми поділяємо думку В. Криворученко, що підвищити рівень дисертаційних робіт здобувачів можна за умови розгляду науковими

школами вищих навчальних закладів та наукових установ тем майбутніх досліджень. Наукові школи зможуть скоординувати й внести необхідні поправки до мети, завдання, напрямів дисертаційної роботи, забезпечити здобувача науковими консультаціями не тільки призначеного наукового керівника, а й провідних учених, а здобувачі, у свою чергу, привносять свій внесок у діяльність наукової школи й одночасно використовують її науковий потенціал [3, с. 10].

Завершенням навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) є публічний захист дисертації у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії (кандидата наук) – освітнього і водночас першого наукового ступеня, що здобувається на третьому рівні вищої освіти.

Здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії захищають дисертації в постійно діючій спеціалізованій вченій раді з відповідної спеціальності, яка функціонує у вищому навчальному закладі (науковій установі), де здійснювалася підготовка аспіранта (ад'юнкта). Учена рада вищого навчального закладу (наукової установи) має право подати до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти документи для акредитації спеціалізованої вченої ради, утвореної для проведення разового захисту, або звернутися з відповідним клопотанням до іншого вищого навчального закладу (наукової установи), де функціонує постійно діюча спеціалізована вчена рада з відповідної спеціальності.

До докторантури приймаються особи, які мають ступінь доктора філософії, наукові здобутки та опубліковані праці з обраної спеціальності (зокрема публікації в міжнародних реферованих журналах, індексованих у наукометричних базах, згідно з вимогами до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені) і які мають наукові результати, що потребують завершення або оформлення у вигляді дисертації, монографії чи наукової доповіді за сукупністю статей.

Перелік та строк подання документів, необхідних для вступу до докторантури, визначається в правилах прийому до вищого навчального закладу (наукової установи) та включає: письмову характеристику наукової діяльності вступника, складену доктором наук, який є штатним науково-педагогічним або науковим працівником відповідного вищого навчального закладу (наукової установи), із згодою бути науковим консультантом у разі його вступу до докторантури та копію диплома доктора філософії або кандидата наук.

Державне замовлення на підготовку здобувача вищої освіти ступеня доктора наук у докторантурі за спеціальностями розподіляється на конкурсній основі між вищими навчальними закладами та науковими установами, у яких діють спеціалізовані вчені ради з відповідних спеціальностей.

Протягом терміну перебування в докторантурі докторант зобов'язаний захистити результати своїх наукових досягнень у вигляді дисертації, або опублікованої монографії, або наукової доповіді за сукупністю статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується МОН України, у спеціалізованій вченій раді. У дисертації (монографії, сукупності наукових робіт) докторантом повинно бути представлено узагальнення самостійних досліджень стосовно актуальної наукової проблеми або групи проблем у межах однієї або кількох галузей знань, результати яких забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення, є достовірними та пройшли широку апробацію.

Атестація докторанта здійснюється постійно діючою спеціалізованою вченою радою з відповідної спеціальності, яка функціонує у вищому навчальному закладі (науковій установі), до якого зарахований докторант. Якщо у вищому навчальному закладі (науковій установі), до якого зарахований докторант, не функціонує спеціалізована вчена рада з відповідної спеціальності, атестацію докторанта може здійснювати постійно діюча спеціалізована вчена рада з відповідної спеціальності іншого вищого навчального закладу (наукової установи) за клопотанням вищого навчального закладу (наукової установи), що здійснював підготовку здобувача вищої освіти ступеня доктора наук, або за заявою докторанта.

Вченими званнями в Україні є:

- **старший науковий співробітник** – вчене звання для працівників науково-дослідних установ;

- **доцент** (від латинського – *той, хто навчає*) – вчене звання для викладачів вищих закладів освіти;

- **професор** (від латинського – *викладач, учитель*) – вчене звання для працівників науково-дослідних установ і викладачів вищих закладів освіти.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 656 «Деякі питання реалізації статті 54 Закону України «Про вищу освіту» [8] Міністерство освіти і науки України наказом від 14.01.2016 року № 13 «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам» затвердило Порядок присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам [5]. Цим Порядком визначено механізм присвоєння науковим і науково-педагогічним працівникам учених звань вченими радами вищих навчальних закладів або вченими (науково-технічними) радами наукових установ, основні критерії оцінки їх науково-педагогічної або наукової діяльності, а також порядок позбавлення вчених звань.

Засідання вченої ради з питань присвоєння вчених звань вважається правомочним, якщо на ньому присутні не менше ніж дві третини її членів,

рішення вченої ради вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше ніж три четверті від кількості членів вченої ради, присутніх на засіданні. Рішення вченої ради про присвоєння вченого звання приймається таємним голосуванням та затверджується атестаційною колегією МОН України. Рішення вченої ради дійсне протягом одного календарного року.

Атестація здобувачів учених звань професора і доцента, які ведуть навчально-методичну роботу у вищих навчальних закладах, у тому числі закладах післядипломної освіти, здійснюється на кафедрі, де вони працюють. При цьому профіль педагогічної роботи здобувача повинен відповідати основному напрямку діяльності даної кафедри. Розгляду атестаційних матеріалів на кафедрі вищого навчального закладу має передувати проведення відкритої лекції для студентів відповідного напрямку підготовки (спеціальності) за умови присутності на ній не менше трьох викладачів кафедри.

Атестація здобувачів вченого звання професора та старшого дослідника, які працюють у наукових установах або в наукових підрозділах вищих навчальних закладів, здійснюється зі спеціальності за профілем їх основної діяльності відповідно до галузей знань і спеціальностей з урахуванням трансформації галузей науки та наукових спеціальностей відповідно до законодавства.

Розгляд атестаційних матеріалів здобувачів учених звань здійснюється вченими радами вищих навчальних закладів, у тому числі закладів післядипломної освіти, наукових установ, за висновком кафедри, відповідного структурного підрозділу наукової установи.

На рішення вченої ради про присвоєння/відмову у присвоєнні вченого звання здобувач вченого звання протягом двох місяців з дня прийняття рішення вченою радою може подати апеляцію до вченої ради або до МОН України.

Після затвердження відповідно до законодавства Атестаційною колегією МОН України рішень учених рад про присвоєння учених звань МОН України виписує й видає атестати за зразком, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 656 «Деякі питання реалізації статті 54 Закону України «Про вищу освіту». Атестат, виданий МОН України, є документом, який засвідчує рівень професійної кваліфікації науково-педагогічного, наукового працівника при вирішенні питань зайняття ним відповідної посади та оплати його праці.

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів – складний і відповідальний процес, який будується на основі прогнозування можливих змін у структурі наукової праці, безперервному вдосконаленні змісту, методів і форм навчання. Відбувається цей процес безперервно. Основними заходами, які пов'язані з удосконалення кадрової політики в

Україні, є: прогнозування та планування потреби в підготовці науково-педагогічних та наукових кадрах; удосконалення системи їх оцінки; розвиток ротації кадрів; удосконалення системи оплати праці та системи мотивації; удосконалення організаційної культури.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, суттєвою особливістю процесу підготовки науково-педагогічних кадрів є наступність досвіду і знань, єдність традицій і новаторства, а спектром форм його втілення є наукові пошуки, проведення яких демонструє боротьбу думок, творчі дискусії та конструктивну критику. Створена державна система організації й управління підготовкою науково-педагогічних кадрів в Україні дає можливість концентрувати та орієнтувати наукові інституції на забезпечення якісного професорсько-викладацького складу вишів, основним критерієм діяльності яких є істина, сумління, відповідальність, чесність, соціальна значущість наукових досягнень.

Подальші перспективи наукового дослідження пов'язані з визначенням різних моделей навчання в аспірантурі, оптимальне поєднання дослідницької та проектної діяльності на всіх етапах аспірантської підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посібник / за ред В. Г. Кременя. – Тернопіль, 2004. – 236 с.
2. Кловак Г. Т. Генеза підготовки майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах України (кінець XIX – XX століття) : дис. на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01 / Кловак Галина Тихонівна. – Умань, 2005. – 532 с.
3. Криворученко В. Ни одной докторской диссертации вне признанной научной школы / В. Криворученко // Альма-матер. – 2007. – № 2. – С. 10–14.
4. Лобанова Л. Архітектура наукових ступенів : міжнародна практика і вітчизняні традиції / Л. Лобанова // Вісник НАН України, 2009. – № 1. – С. 42–55.
5. Наказ МОН України від 14.01.2016 року № 13, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2016р. за № 183/28313 «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам».
6. Поживілова О. В. Зростання значення підготовки науковців вищої кваліфікації і Болонський процес / О. В. Поживілова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – Х., 2005. – № 11. – С. 43–51.
7. Постанова Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)».
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 656 «Деякі питання реалізації статті 54 Закону України «Про вищу освіту».

REFERENCES

1. Kremen, V. H. (Ed.) (2004). *Vyshcha osvita Ukrainy i Bolonskyi protses [Higher education of Ukraine and Bologna process]*. Ternopil.
2. Klovak, H. T. (2005). *Geneza pidhotovky maibutnoho vchytelia do doslidnytskoi pedahohichnoi diialnosti u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (kinets*

XIX – XX stolittia) [*Genesis of future teachers' training to the research pedagogical activity in higher education institutions of Ukraine (the end of XIX – XX century)*] (DSc thesis). Uman.

3. Kryvoruchenko, V. (2007). Ni odnoi doktorskoï dissertatsii vne priznannoi nauchnoi shkoly [None of the doctoral thesis outside recognized scientific schools]. *Alma-mater*, 2, 10–14.

4. Lobanova, L. (2009). Arkhitektura naukovykh stupeniv: mizhnarodna praktyka i vitchyzniani tradytsii [Architecture of degree: international practice and native traditions]. *Visnyk NAN Ukrainy*, 1, 42–55.

5. Nakaz MON Ukrainy vid 14.01.2016 roku № 13, zareiestrovano v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 03 liutoho 2016r. za № 183/28313 «Pro zatverdzhennia Poriadku prysvoiennia vchenykh zvan naukovym i nauково-pedahohichnym pratsivnykam» [The order of MES of Ukraine from 14.01.2016, No. 13, registered in the Ministry of justice of Ukraine on February 03, 2016 No. 183/28313 “On approval of the Procedure of conferring academic titles of research and research-pedagogical workers”].

6. Pozhyvilova, O. V. (2005). Zrostantia znachennia pidhotovky naukovtsiv vyshchoi kvalifikatsii i Bolonskyi protses [Growing importance of training of scientific personnel of higher qualification and the Bologna process]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, 11, 43–51.

7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 261 vid 23 bereznia 2016 roku «Pro zatverdzhennia Poriadku pidhotovky здобувачив vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u vyshchykh navchalnykh zakladakh (naukovykh ustanovakh)» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 261 of March 23, 2016 “On approval of the Procedure for the preparation of candidates for higher education degree of doctor of philosophy and doctor of science in higher education institutions (scientific institutions)”].

8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19.08.2015 № 656 “Deiaki pytannia realizatsii statti 54 Zakonu Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 19.08.2015 No. 656 “Some issues of implementation of article 54 of the law of Ukraine “On higher education”].

РЕЗЮМЕ

Пшеничная Любовь. Стратегии государства в подготовке научно-педагогических кадров новой генерации.

Установлено, что одним из наиболее важных условий развития образования и науки является усовершенствование системы подготовки научных и научно-педагогических работников. В Украине создана и успешно функционирует система их подготовки, которая осуществляется в соответствии с Законами Украины «Об образовании», «О высшем образовании», «О научной и научно-технической деятельности», постановлений Кабинета Министров Украины, приказов и распоряжений Министерства образования и науки Украины. Подготовка научно-педагогических кадров Украины в системе высшего образования направлена на: формирование кадрового и интеллектуального потенциала в соответствии с критериями предоставления образовательных услуг в сфере высшего и последиplomного образования; достижение лидерских позиций на рынке высшего образования; формирование качественного научного преподавательского состава.

Ключевые слова: развитие науки и образования, научно-педагогические работники, магистратура, аспирантура (адъюнктура), докторантура, учёные звания, научные степени, научные исследования, фундаментальные науки, методология, прогнозирование и определение перспектив, приоритетные направления развития научной мысли, научные школы, образовательно-научные программы, соискатели научной степени доктора философии, доктора наук.

SUMMARY

Pshenychna Liubov. State strategy for training research and educational personnel of new generation.

It is generally recognized that improvement of the system of training of research and educational personnel is essential for the development of education and science. The system of specialists' training is established and currently functions successfully in Ukraine, the training is carried out in accordance with the Laws of Ukraine "On Education", "On Higher Education", "On Science and Scientific and Technology Activities", Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, Orders of the Cabinet of Ministers of Ukraine related to the issue under consideration. This painstaking and significant work involves higher educational establishments, academies, research institutes and industries.

Training of research and educational personnel for Ukrainian higher education is aimed at formation of human resources and intellectual potential according to criteria and demands for providing educational services in the sphere of higher education and in-service training; reaching major positions on higher education market; formation of powerful scientific teaching potential.

Student research creates the foundations for scientific search and discoveries. Engaging students in active creative search in university research group is one of the main conditions for improving professional training and the first step in choosing scientific trajectory of their future career.

Master level education is an integral component of multistage system of education and one of the forms of training scientific, research-educational and managerial staff. Its primary aim is to train professionals with profound theoretical and field-specific knowledge, who master methods and means of research, the ability to perform research, pedagogical and managerial work efficiently and independently. Nevertheless, doctoral and postdoctoral level of education is the main form of training of scientific and research personnel, namely Doctor of Philosophy candidates and Doctor of Science candidates; it has proved its effectiveness in Ukraine over the years.

The authority of researcher is determined by the results of his/her work, erudition and qualification: broad and profound knowledge of the field-specific disciplines, as well as interdisciplinary sciences; creative skills in theoretical and experimental work, and the level of qualification of research personnel is determined by scientific degrees and titles. Scientific degrees are conferred and titles are awarded in accordance with the clear protocol set by government; the procedure involves complex and serious process, which is based on foresight of possible changes in the structure of research work, constant improving of content, methods and forms of education and is continual.

Key words: *development of science and education, research and educational personnel, master education, doctoral school, post-doctoral school, academic titles, scientific degrees, research, fundamental sciences, methodology, foresight and determining the prospects, priority directions of scientific thought development, research groups, educational and research programs, Doctor of Philosophy candidates, Doctor of Science candidates.*